

‘Trumps denken is heel gezond: niemand helpt ons, we moeten onszelf helpen’

Adviseur Jeroen den Uyl wil beleid dat sociale cohesie, burgerschap en moraliteit uitlokt

Ulko Jonker
Amsterdam

Op de achterflap van Jeroen den Uyls laatste boek, dat eerder deze zomer verscheen, krijgt de organisatieadviseur een intrigerende pluim uitgedeeld. ‘Er schuilt in Jeroen den Uyl een bescheiden revolutionair’, schrijft Gabriël van den Brink, hoogleraar wijsbegeerte en emeritus hoogleraar maatschappelijke bestuurskunde.

Bescheiden? ‘Er zijn niet zo heel veel mensen die er zo veel tijd aan hebben besteed om na te denken over de bijzondere tijd waarin we leven. Ik doe dat al dertig jaar’, zegt Den Uyl op de vraag waarom hij kan pretenderen een oplossing te hebben voor de maatschappelijke en bestuurlijke problemen van deze tijd.

In zijn boek schetst Den Uyl hoe het angstbeeld van Alexis de Tocqueville na honderdvijftig jaar bewaard is gebleven; dat van een overheid die met de beste bedoelingen verwordt tot een ‘milde despoot’, die zijn burgers afhankelijk maakt en verstikt. ‘Er is in onze tijd een symbiotische verstrengeling van een dikke overheid en een dikke marktsector bij gekomen’, stelt hij vast. Het gevolg: niet het gemeenschapswezen, maar het individu zegeviert. Maar dan wel de ‘dikke ik’ van Mark Rutte.

‘Dikke overheid’ en ‘dikke markt’ zijn terugkerende begrippen in het verloop van Den Uyl. De benarde burger wordt daartussen vermalen en zoekt zijn toevlucht tot Trump en Wilders. ‘Ik denk dat Trump — net als Wilders — een emotie pakt, het gevoel van miskennis. We zijn arm, worden niet erkend en het systeem komt niet voor ons op’, zegt Den Uyl tijdens een gesprek in zijn woning in Amsterdam-Zuid.

‘Dat denken is eigenlijk heel gezond: niemand helpt ons, wij moeten onszelf helpen. Als je overheid incapabel is en de markt geen belangstelling voor je heeft, dan moet je een gemeenschaps-economie bouwen. Dat is wat Trump, op zijn stumperige manier, doet’, aldus Den Uyl, een achterneef van de vroegere PvdA-leider.

‘Trump biedt geborgenheid met een muur en tarieven en protectionisme. Dan denken we dat de wereldeconomie in elkaar stort. Maar het zijn de landen

zelf die straks omvallen. Als de onderklasse groter wordt dan een derde, valt de rechtsstaat om, zegt Galbraith. Dan kun je het wel schudden. Dan is er een revolutie.’

Al in de vorige eeuw, toen Den Uyl (57) in Den Haag onder andere werkte bij de ‘architect van de macht’, het ministerie van Binnenlandse Zaken, verscheen daar het rapport ‘besturen op de tast’ van oud-minister en Commissaris der

Jeroen den Uyl in zijn appartement in Amsterdam-Zuid. ‘Hier gaat het tien keer zo goed als in Almelo.’

FOTO: PETER STRELITSKI VOOR HET FINANCIËLE DAGBLAD

Hoe denkt Den Uyl over werkgevers?

Werkgevers creëren werkloosheid, vindt Jeroen den Uyl. En ze laten het aan de overheid over om dat op te lossen met geld dat ze van die bedrijven afneemt.

Dat kan beter, vindt hij. ‘Wat je moet zeggen is: hier heb je dat geld terug en regel dat met elkaar’, vindt Den Uyl. ‘En dan geef je het beheer en toezicht erop

aan de werknemers.’ Ander idee: geef bedrijven hun onroerende-zaakbelasting terug als ze aantonen dat ze alleen maar vast personeel hebben. ‘Er is nu te veel afwenteling in de markteconomie, ook als het gaat om de ecologie. Bedrijven moeten hun eigen maatschappelijke verantwoordelijkheid weer nemen’, vindt Den Uyl. Maar ondernemers kunnen ook de uitdagers zijn in

zijn gemeenschapsstelsel. Sociale ondernemers nemen nu al op zich om mensen aan een baan te helpen. Ook app-ontwikkelaars dragen bij aan heroverring en ontwikkeling van de ‘zelfsturende ruimte’, zoals Peerby en Thuisafgehaald.nl. ‘Het is niet een kwestie van in het private domein komen, maar mensen uitlokken om in het publieke domein te komen.’

Koningin Jos van Kemenade. ‘De burger ziet een democratie die niet meer van hem is’, stelde de PvdA'er vast.

‘Prachtig rapport’, vindt organisatieadviseur Den Uyl. ‘Als je niet een duidelijk concept hebt van waar je naartoe wilt en waar je mensen in meeneemt, krijg je wat je zag met dit kabinet: uitruilen. Eigenlijk deden alle voorgaande kabinetten het ook. Ze geloofden nergens in en waren bezig met technisch uitruilen. Dat hebben mensen door. Het is geen politiek bedrijven. Politiek is zeggen: daar moet het naartoe.’

Den Uyls gedachte is dat beleid wordt ontworpen op een manier die sociale cohesie, burgerschap en moraliteit uitlokt. ‘Burgerschap leer je niet uit een boekje, maar door je neus te stoten en met elkaar samen iets te moeten. Als kinderopvang geen individueel recht meer is, maar alleen wordt vergoed voor vijf ouders, lok je hen uit om dat gezamenlijk te gaan organiseren.’

Met een gastouder, voegt hij eraan toe. ‘In plaats van dat er geld gaat naar een Amerikaans hedgefonds dat in Nederlandse kinderopvang investeert om de opbrengst ervan via een belastingparadijs naar zijn aandeelhouders over te maken. Omdat wij via de markt kinderopvang hebben georganiseerd. Dat is bizar.’

Zelforganisatie in een ‘regelkring’ is volgens Den Uyl bijna op elk terrein uitvoerbaar. ‘Zorg, onderwijs, verkeers-

veiligheid, je kunt het gerust aan burgers overlaten.’

Den Uyl is als partner bij Twynstra Gudde zelf bij verschillende projecten betrokken om het systeem los te wrikken en de burger weer centraal te stellen. Hij werkt in steden als Almelo en Schiedam aan een gemeenschaps-economie. ‘We moeten de revolutie indammen door eigenaarschap en voorspoed te laten ontstaan op het niveau en de plek waar hij dreigt. Het gaat goed in Nederland? Ja, in Amsterdam-Zuid gaat het goed, in Almelo niet. Hier gaat het tien keer zo goed, zodat niet opvalt dat het in tien kleine Almelo'tjes slechter gaat. Dat is de statistiek van Nederland.’

In de Twentse stad met 70.000 inwoners was de PVV in maart de grootste partij. ‘Almelo is al veertig jaar arm. Hoe kunnen we het in tien jaar welvarend maken? Door te zorgen dat het geld er niet uit gaat, dat er zo veel mogelijk lokaal wordt gekocht. Kleine bubbeltjes maken. We zijn bezig met een alternatieve munt, kijken naar collectieve inkoop van diensten die Almelo niet zelf produceert, zoals verzekeringen, energie en ICT.’

Een nieuw kabinet zou alle ‘verstatelijkte’ of ‘vermarktde’ goederen en diensten weer terug moeten geven aan de gemeenschap, vindt Den Uyl. Maar van de partijen die nu aan een regeerakkoord sleutelen, ziet Den Uyl de meeste herkenning bij de kleinste, de ChristenUnie. Die beschouwt hij als de echte erfgenaam van zijn held Abraham Kuypers die het ruim een eeuw geleden al met succes opnam voor de verdrukte ‘kleine luyden’.

Het CDA, waarin Kuypers ARP opging, volgt nu volgens hem het spoor van de PVV met de afstand die het neemt jegens de islam. De VVD hangt de ideologie van de dikke markt aan, al zou die partij pragmatisch kunnen meegaan in de afslanking van de dikke overheid. D66 heeft in zijn ogen democratische vernieuwing ingeruild voor ‘exclusieve normen’ zoals het recht op levensbeëindiging.

Maar Den Uyl blijft hoopvol. Hij ondervindt herkenning en bijval. ‘Het is nu een ongerichte beweging. Maar overal schieten de initiatieven als paddenstoelen op. We bouwen aan een kathedraal.’

‘Bouw een gemeenschaps-economie als je overheid incapabel is en de markt geen belangstelling heeft’